

УДК 930.1“18/19”:[908(477.83-22)Йосипівка]

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКЕ ПОГРАНИЧЧЯ У МАТЕРІАЛАХ І ПУБЛІКАЦІЯХ ПРО СЕЛО ЙОСИПІВКУ БУСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Юрій ГУДИМА

Львівський національний університет імені Івана Франка,
Народний музей історії Університету,
бул. Університетська 1, 79000, Львів Україна

У статті розглянуто низку публікацій і матеріалів, які стосуються історії села Йосипівка Буського району Львівської області. Виявлено, що цей населений пункт, завдяки географічному розташуванню в контактній зоні історичних земель Галичини та Волині, з кінця XVIII ст. постійно перебуває у полі зору культурних діячів, політиків і вчених – етнографів, істориків, археологів. Серед них – Северин Гощинський, Вацлав Залеський, Маркіян Шашкевич, Яків Головацький, Оскар Кольберг, Ізидор Шараневич, Михайло Грушевський, Іван Франко, Ярослав Пастернак, Тадеуш Сулімірський і ціле гроно сучасних дослідників. Перелік та коротка характеристика писемних згадок про Йосипівку в літературних творах, у пресі, у наукових статтях з історії краю, в архівних матеріалах засвідчує, що пограниччя Галичини та Волині є надзвичайно багатим на культурну спадщину регіоном України. Встановлено, що матеріали (фольклор, колекції мистецьких творів, приватні архіви та бібліотеки в Олеському та Підгорецькому замках, а також збірки володарів Йосипівського маєтку, археологічні знахідки) зібрані на галицько-волинському пограниччі в околицях Йосипівки, сприяли зародженню нових культурних течій, формуванню наукових концепцій і політичних ідей XIX–XX ст. Результати цього дослідження важливі для подальшого розвитку історичної регіоналістики.

Ключові слова: історична регіоналістика, локальна історія, етнографія, Галичина, Волинь, галицько-волинське пограниччя, Йосипівка, Олесько.

Особливості історико-етнографічних районів України є невичерпним джерелом інформації для дослідників, оскільки становлять основу різноманітних теорій про походження народів і держав. Серед історичних, етнографічних і географічних регіонів України надзвичайно багато уваги вчених привертають до себе Галичина та Волинь загалом, і галицько-волинське пограниччя, зокрема. Одним із методів, який допомагає скласти краще уявлення про спільні та відмінні риси культури локальних спільнот є комплексне вивчення окремих населених пунктів. Для характеристики короткого відрізка галицько-волинського пограниччя, пропонуємо розглянути значення в його історії села Йосипівка біля Олеська, наголосивши, при цьому, на історіографічно-джерелознавчому аспекті досліджень.

Спроб комплексного підходу до систематизації й осмислення усіх відомих на теперішній час історичних джерел, видань і публікацій про село Йосипівка нема. Досі ніхто з учених не підкреслював у наукових спостереженнях, що саме ці землі історико-етнографічного пограниччя Галичини та Волині з кінця XVIII ст. незмінно фігурують у важливих інтелектуальних конструкціях культурних діячів і вчених-гуманітаріїв. Саме цей регіон тривалий час постачав найосвіченішим елітам України та Польщі поживу для їхніх ідей щодо того якими були, є чи повинні бути культурна ідентичність, політичний устрій, територіально-адміністративний поділ Галичини та Волині. Спробуємо обґрунтувати цю думку.

Теперішнє село Йосипівка, згідно з чинним адміністративно-територіальним поділом України, розташоване у Буському районі Львівської області (однойменні села є в 14 областях України, крім того, з такою ж назвою є три залізничні станції, один пункт пропуску на кордоні з Молдовою)¹.

З географічної точки зору околиці села – це північні схили Вороняцьких гір, що є середньою частиною Гологоро-Крем'янецького кряжу, та Буго-Стирська рівнина, яка простягається між Подільською та Волинською височинами²

У писемних джерелах назва села зафіксована по-різному: Juskowicze (1511 р.), Iszkowicze (1627 р.)³, Juśkowice, Juśkowuczy⁴ Українською мовою місцеві мешканці своє село називали, традиційно – Юськовичі, офіційно, з 1947 р. – Йосипівка. Загалом, існування села тісно пов'язане з долею Олеська, яке було середньовічним центром для цілого ключа поселень, об'єднаних згодом у повіт, містечком на магдебурзькому праві, резиденцією польського короля, типовою австрійською глибинкою, периферійним закутком у складі ще кількох держав, радянським і вже теперішнім селищем міського типу.

Як окрема від олеських земель власність, Йосипівка, очевидно, почала розглядатися з приходом у Галичину та на Волинь австрійської влади (1772 р.), а безпосередньо – після смерті власника олеських володінь Вацлава Жевуського (1779 р.). Близько 1780 р. її купив Фелікс Уруський – представник давнього шляхетського роду (належав до гербу Сас), теребовельський чашник, власник села Артасова біля Жовкви. З 1793 р у Йосипівці в маєтку⁵ оселився син Фелікса – Ян Уруський. Фелікс Уруський навчався у Львові в отців-театинів, потім у відкритому з 1784 р. імператором Йосифом II Львівському університеті. Там він слухав лекції з фізики в Ігнація Мартиновича, з міжнародного права –

¹ “Йосипівка,” *Wikipedia*, доступ отримано 13 листопада 2018, uk.wikipedia.org/wiki/Йосипівка.

² *Природа Львівської області*, за ред. Каленика Геренчука (Львів: Видавництво Львівського університету, 1972), 29, 119.

³ Sadok Barącz, “Kronika Oleska,” *Towarzysz duchowieństwa katolickiego* 1 (1864): 474, 480.

⁴ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (Warszawa: Nakładem Władysława Walewskiego, 1882), т. 3, 639.

⁵ Про історію й архітектуру Йосипівського маєтку див: Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej* (Warszawa: Wydawnictwo Geologiczne, 1990), т. 7а, 316–321.

у професора Антона Пфлегера, мав добрі стосунки з директором університетської бібліотеки Генріхом Готфрідом фон Бретшнайдером, користувався приватними бібліотеками Юзефа Жевуського і Лукаша Домбського. Ян Урусський цікавився математикою, хімією, але найбільше – гуманітарними науками. Тривалий час перебував у Варшаві, де брав участь у політичних справах, під час яких близько познайомився з такими знаними діячами польської історії і культури як Ігнацій Потоцький, Йоахім Хрептович, Гуго Колонтай, Тадеуш Чацький, Григорій Пірамович та ін. Особливо володар Йосипівського маєтку любив садівництво. Він заклав сад і парк, доглядові за якими присвятив усе життя. Дуже цікаво, що Ян Урусський, хоч і мав хист до науки, розпочинав писати кілька праць, але жодна з них не вийшла друком, а рукописи зникли. Можливо, колись їх можна буде відшукати в якихось архівах чи бібліотеках Європи. Помер Ян Урусський 10 січня 1837 року. Поховали його в Олеську.⁶ Про йосипівського господаря згадував у своїх мемуарах громадський діяч, письменник і поет-романтик, представник “української школи” в польській літературі, відомий автор патріотичних віршів Северин Гоцинський, який, між іншим, залишив прекрасний опис унікального і характерного водночас краєвиду Галицько-Волинського пограниччя⁷.

Першим із відомих нині дослідників, які системно почали збирати етнографічний матеріал на межі Галичини та Волині, був Вацлав Міхал Залеський (1799–1849), з літературним псевдонімом Вацлав з Олеська. Не знаємо чи користувався він рукописами, які хто-зна чи були у Йосипівському маєтку Яна Урусського, але саме він у 1833 р. видав польською мовою книгу “Польські і руські пісні галицького люду”⁸. Зібраний у ній матеріал і став імпульсом для національного піднесення кількох народів і поживою для цілих поколінь дослідників.

Родом із сусіднього з Йосипівкою села Підлисся, що напівдороги з Олеська до Білого Каменя, походить і натхненник національного пробудження Галичини Маркіян Шашкевич (1811–1843 рр.), який, між іншим, підтримував товариські стосунки зі ще одним господарем Йосипівського маєтку, віце-маршалком Галицького сейму Тадеєм Василевським⁹. Роль М. Шашкевича та його творчості для національного відродження українців у ХІХ ст. – коло-

⁶ “Jan Uruski,” *Przyjaciel ludu: czyli tygodnik potrzebnych i pożytecznych wiadomości* 42 (1841): 329–332.

⁷ “Ах, знаю ті гарні Юськовичі, – той травник, срібні тополі, гробівці, Олеський замок і гори. Знаю ті липи з великим листям, ті терни Христові, одвічні ясени та тюльпанові дерева, поскільки я мав за щастя знатися зі світлої пам’яті паном Урусським, у домі якого доводилось мені слухати оповіді про давно минулі літа” (Роман Горак і Ярослав Гнатів, *Між вогнями. Микола Устиянович* (Львів: Каменяр, 1994), 34, 42.

⁸ Waclaw Zaleski, *Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego* (Lwów: Fr. Piller, 1833).

⁹ Маркіян Шашкевич, “До Тадея Василевського. Лист від 24 травня 1835 р., Руслан 2 (1906): Письменники Західної України 30–50-х років ХІХ ст. (Київ: Дніпро, 1965), 121.

сальна. Цій темі присвячено чимало фундаментальних наукових досліджень і велика кількість популярної літератури в Україні та світі.

Що ж до Тадея Василевського та його політичних планів облаштувати життя Галичини і Волині, то у 1830–1840-х роках він займав посади радника губернатора і віце-маршалка Галицького станового сейму. Т. Василевський, виглядаючи дуже шляхетно, любив носити народний стрій, що справді йому пасував. Він добре знав родину Шашкевичів, оскільки володів також і селом Княжим, де був парохом батько Маркіяна. З матір'ю майбутнього поета Василевський навіть кумував на хрестинах, а тому не міг не допомогти юнакові з навчанням та роботою у Львові. Правда, відносини губернського маршалка та вигнанця-семінариста не були простими¹⁰. Більшу частину року цей чиновник проводив у львівському домі, де постійно збиралося багато гостей. Серед них були збирач фольклору Вацлав Залеський, граф Агенор Голуховський, князь Леон Сапіга, Маврицій Країнський, а також представники молодшого покоління політиків – Казимир Красіцький, Людвік Скржинський, Корнелій Кшечунович, літератори Август Бельовський, Кароль Шайноха, Юзеф Держковський, Ян Добжанський, Станіслав Пілят, Александр Фредро, Вінцентій Поль. Це був справжній літературний салон¹¹ З 1848 р. на схилі життя Т. Василевський остаточно осів у Йосипівському маєтку, де й упокоївся 1 березня 1850 р.

За сорок кілометрів від Йосипівки у селі Чепелі (тепер Бродівського району Львівської області) народився також етнограф, історик, мовознавець, фольклорист і громадський діяч, ректор Львівського університету Яків Головацький (1814–1888 рр.), який листувався з Вацлавом із Олеська, та передрукував деякі занотовані ним пісні як додатку до “Етнографічної карти руського народонаселення в Галичині, північно-східній Угорщині і Буковині” (1875), в опублікованій праці “Народные песни Галицкой и Угорской Руси” (1878). Там є також записаний самим Я. Головацьким фольклор у сусідньому з Йосипівкою селі – Ожидові¹².

Ще одним етнографом і фольклористом, який описав деякі особливості народних звичаїв на території галицько-волинського пограниччя, зокрема, у Йосипівці, Олеську й Ожидові, був Оскар Кольберг (1814–1890). Він упродовж 1860-х років зібрав там цікаві пісні, які виконувалися під час весільних обрядів. Тексти пісень, ноти та коментарі до цих матеріалів аж у 1970-х роках були опубліковані у двотомній етнографічній монографії “Червона Русь”¹³.

¹⁰ Jan Kozik, *Ukraiński ruch narodowy w Galicji w latach 1830–1848* (Kraków: Wydawn. Literackie, 1973), 43.

¹¹ *Pisma Felicy z Wasilewskich Boberskiej* (Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1893), 2–13.

¹² *Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собрал Я. Ф. Головацкий* (Москва: Издательство Императорского Общества Истории и Древностей Российских при Московском Университете, 1878), т. 1, 212–215, 218–220, 258, 262, 265, 322, 328 та ін.; т. 3, 17 (колядки зі с. Ожидів поруч з Йосипівкою), 24, 39–41, 45, 46, 57 та ін.

¹³ Oskar Kolberg, *Ruś Czerwona. Część I (Oskar Kolberg, Dzieła wszystkie, t. 56)* (Wrocław, Poznań: PTL, 1976), 337–345.

У 1882 р. за підписом автора “Lu. Dz.” коротка, проте цінна для історико-етнографічних досліджень інформація про Йосипівку, з’явилась у п’ятнадцятитомному виданні “Географічного словника”¹⁴.

В Олеську народився та зростав етнограф, педагог і письменник Міхал Броніслав Сокальський (1858–1929 рр.), який, навіть, підписував свої твори псевдонімами Бронек із Олеська та Михалко Олешук. Він був одним із перших членів створеного у 1895 р. Народознавчого товариства у Львові. Красзнавчі та етнографічні дослідження Броніслав Сокальський виклав у монографії “Сокальський повіт з географічного, етнографічного, історичного і економічного погляду”¹⁵, а цінні відомості про природу та населення Золочівського повіту, куди входили також і землі села Йосипівка, подав у праці “Географічно-статистичний нарис про Золочівський шкільний округ разом із докладним описом означених місцевостей двох повітів (золочівський і бродівський)”¹⁶. В останні роки наукова спадщина дослідника привертає щоразу більше уваги вчених-етнологів¹⁷.

Як одне з найцікавіших для дослідників галицько-волинського пограниччя село, Йосипівка потрапила також у поле наукових інтересів Івана Франка, який упродовж 1883–1884 рр. написав біографію громадського діяча, політика та публіциста, поміщика зі села Вікно на Тернопільщині Івана Федоровича¹⁸. У цій праці знаходимо дуже влучну характеристику вже згаданого Т. Василевського: “Була се особистість під кожним зглядом цікава, нещасливий в родинним житті, спосібний, гарячого серця і великою енергією обдарований, він усі свої сили, всі свої засоби посвятив для других. Між галицькою шляхтою в нашім столітті запевно дуже мало знайдеться людей, котрі б молодечим запалом для добра загального, безкорисністю і любов’ю людей без згляду на їх народність і стан, вродженим так сказати демократизмом дорівнювали Тадеві Вас[илевському]. Все, що носило на собі сліди таланту, енергії і сили, находило в нім прихильника і підпору. Особливо ж молодіж громадив він коло себе, а люди незвичайно обдаровані були мов його рідними дітьми. Василевський займає важне місце в історії демократичних змагань 30-х і 40-х років. Не належачи до ніяких конспірацій ані патріотичних клубів, займаючи якийсь час най вище становище в краю, яке тоді було можливе поза обрубом урядової служби, він перший і майже одинокий доклав рук і труда до того, щоб проложити дорогу новим суспільним

¹⁴ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, т. 3, 639.

¹⁵ Bronisław Sokalski, *Powiat Sokalski pod względem geograficznym, etnograficznym, historycznym i ekonomicznym* (Lwów: Wł. Dzieduszycki, 1899).

¹⁶ Bronisław Sokalski, *Rys geograficzno-statystyczny zloczowskiego okręgu szkolnego wraz z dokładnym opisem poszczególnych miejscowości obu powiatów (zloczowski i brodzki)* (Złoczów: Nakładem Towarzystwa Pedagogicznego, 1885).

¹⁷ Ігор Гілевич, “Міхал Броніслав Сокальський (1858–1929): життєвий шлях та красзнавча спадщина,” *Брідщина – край на межі Галичини й Волині* 9 (2016): 115–120.

¹⁸ Іван Франко, “Життя Івана Федоровича і його часи,” *І. Я. Франко. Зібрання творів у п’ятдесяти томах* (Київ: Наукова думка, 1985), т. 46, кн. 1, 7–298.

і національним хвилям, котрих наближення він прочував”. Далі Іван Франко пише: “Правда, в ділах високої політики і конспірації Василевський не приписував собі надзвичайного суду, не посідав розроблених наукових поглядів. І взагалі був не політик, а чоловік серця, чуття, ентузіаст і молодець до сивого волоса. В своїх поглядах на польські справи не виходив поза шаблонів, утерті фрази о єдності Польщі від моря до моря. Але ці фрази були у нього фразами, а не догмами, за котрі переслідується других. Його поле ділання не була вища політика, а скромніше, хоч не раз далеко важніше і трудніше поле щоденних, дрібних взаємин людських, і тут його чисте чуття і його щирість провадили його все правдивою дорогою, не давали йому попадати в ті поимилки, в котрі звичайно попадали польські демократи-політики”¹⁹.

З кінця 1880-х років галицько-волинським пограниччям в околицях Олеська та села Йосипівки почали щораз активніше цікавитись археологи. Так, 1889 р. Готфрід Оссовський обстежив курганні поховання X–XI ст. на південній околиці селища Заболотці (тепер Бродівський район Львівської області), а 1895 р. під час будівництва дороги біля с. Чехи випадково відкрито могильник, який почали досліджувати професори Львівського університету Ізидор Шараневич і Михайло Грушевський²⁰. Ученими було зібрано велику кількість археологічних матеріалів, які давали підстави виділити висоцьку культуру як оригінальну та самобутню. Одним із перших висловив таку думку Володимир Гребеняк²¹.

У 1899 р. знаний львівський археолог, етнолог і мистецтвознавець Богдан Януш (псевдонім Василь Карпович), покликаючися на публікації попередників, свідчив, що у Йосипівці було знайдено різні знаряддя праці, кераміку та кам’яні могили (“groby kamienne”). Про це дослідник згадував у кількох працях, опублікованих перед Першою світовою війною²².

У міжвоєнне двадцятиліття увагу археологів привернуло своєю формою старе кладовище на околиці Йосипівки. За припущеннями одного з них, це можуть бути залишки давнього городища, яке відіграло певну роль у житті населення галицько-волинського пограниччя²³.

¹⁹ Франко, “Життя Івана Федоровича і його часи,” 66.

²⁰ Михайло Грушевський, “Похоронне поле каменного віку в с. Чехи (пов. Броди),” *Записки Наукового товариства ім. Шевченка* (далі – *Записки НТШ*) 6 (1895), 1–5; Михайло Грушевський, “Похоронне поле в Чехах: археологічна розвідка,” *Записки НТШ* 31–32 (1899), 1–22; Izidor Szaraniewicz, “Cmentarzysko przedhistoryczne we wsiach Czechy, Wysocko w powiecie Brodskim,” *Teka konserwatorska* 11 (1896): 120–202.

²¹ Микола Бандрівський, “Все ще недооцінений археолог Володимир Гребеняк (1892–1915),” *Постаті української археології: Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині* 7 (1998): 79–81; Володимир Петегирич, “Гребеняк Володимир,” *Енциклопедія історії України* : у 10 т. (Київ: Наукова думка, 2004), т. 2, 187.

²² Bohdan Janusz, *Z pradziejów ziemi lwowskiej* (Lwów: Nakł. Tow. Miłośników Przeszłości Lwowa, 1913), 79; Bohdan Janusz, *Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wschodniej* (Lwów: Wydawnictwo Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, 1918), 280.

²³ Gabrjel Leńczyk, “Grodzisko w Juśkowicach w woj. tarnopolskie. pow. zloczowskiem,” *Z Otchłani Wieków* 5, zes. 6 (1930): 95–97.

З кінця 1940-х років розвідки активізувалися. Знов у поле зору науковців потрапила лінія розмежування між Галичиною та Волиню в околицях Олеська. Водночас із розкопками на території Пліснеська у 1940 р. Я. Пастернака²⁴, 1946–1949 рр. – під керівництвом І. Старчука²⁵, 1953–1954 рр. – В. Гончарова і М. Кучери²⁶, 1970–1972 рр. – Р. Багрія та О. Ратича²⁷ велися польові дослідження з метою виявлення інших давньоруських пам'яток на прилеглих територіях. Так, в урочищі Городисько поблизу Пліснеська знайдено багаточислову пам'ятку з залишками пізньотрипільського культурного шару і давньоруською керамікою²⁸. У с. Ясенів, також неподалік Пліснеська, розвідкою І. Свешнікова у 1953 р. в урочищі “Корчунок” відкрито сліди слов'янського поселення XI–XIII ст.²⁹ Тоді ж Ігор Свешніков знайшов фрагменти кераміки давньоруського часу в урочищі “Городисько” біля с. Лугове Бродівського району³⁰.

Пам'ятки, аналогічні до відкритих у Чехах і Висоцькому, віднайшли в Ясеніві, Кутах та інших навколишніх селах. Значний внесок у їхнє вивчення зробили Т. Сулімівський, В. Канівець і Л. Крушельницька. Проблем висоцької культури торкалися у своїх працях В. Рибалова, О. Тереножкін, Я. Домбровський, З. Буковський, Л. Крушельницька³¹.

²⁴ Ярослав Пастернак, “Літописний город Пліснеськ і проблема варягів в Галичині,” *Науковий збірник Українського Вільного Університету* 5 (1948): 138–148.

²⁵ Іван Старчук, “Розкопки городища Пліснеська в 1947–1948 рр.,” *Археологічні пам'ятки УРСР* (Київ: Видавництво АН УРСР, 1952), т. 3, 8–12.

²⁶ Михайло Кучера, “Древній “Плеснеск”,” *Археологічні пам'ятки УРСР* (Київ: Видавництво АН УРСР, 1962), т. 12, 3–56.

²⁷ Олексій Ратич, *Стародавній Пліснеськ* (Львів: Каменяр, 1972).

²⁸ *Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку* (Київ: Наукова думка, 1981), 246.

²⁹ Ігор Свешніков, “Археологічні роботи Львівського історичного музею в 1951–1957 рр.,” *Археологічні роботи ЛІМ в 1952–1957 рр.* (Львів: ЛІМ, 1959), 13; Олексій Ратич, *Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР* (Київ: Видавництво АН УРСР, 1957), 31.

³⁰ *Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів* (Київ: Наукова думка, 1982), 170.

³¹ Tadeusz Sulimirski, *Kultura wysocka* (Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejetności, 1931), 3–203; Вячеслав Каневец, “Памятники висоцького типу как исторический источник” (Автореф. дис. канд. ист. наук, Киев, 1953), 3–16; Валентина Рыбалова, “К вопросу о сложении культур эпохи бронзы в лесостепной полосе Правобережной Украины,” *Доклады VI научной конференции Института археологии* (Киев: Издательство АН УРСР, 1953), 209–228; Алексей Тереножкин, *Предскифский период на Днепровском Правобережье* (Киев: Издательство АН УРСР, 1961), 246; Jan Dąbrowski, *Powiązania Ziemi polskich z terenami wschodnimi w epoce brązu* (Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1972); Zbigniew Bukowski, “Wschodni zasięg form kloszowych i pomorskich,” *Archeologia Polski* 13 (1967): 358–379; Лариса Крушельницька, “Про зв'язки лужицької та висоцької культур,” *Археологія* 6 (1972): 30–41; Лариса Крушельницька, “Поселення висоцької культури,” *Археологія* 11 (1973): 27–38; Лариса Крушельницька, “Могильник висоцької культури у м. Золочеві,” *Археологія* 19 (1965): 122–135; Лариса Крушельницька, *Північне Прикарпаття та Західна Волинь за доби раннього заліза* (Київ: Наукова думка, 1976), 3–146; *Археологія Прикарпаття. Волини і Закарпаття (энеолит, бронза и раннее железо)* (Киев: Наукова думка, 1990), 115–122.

На території села Йосипівка у 1957 р. розвідкою В. Савича відкрито поселення XI–XIII ст. в урочищі “На церковнім”. Поселення було невеликим, оточеним болотами підвищенням, підйомний матеріал – уламки слов’янської кружалної кераміки, шматки кісток тварин і вугілля.³² В урочищі “Покрова”, що між Йосипівкою та Олеськом, знайдено також археологічний матеріал епохи бронзи (II тис. до н. е.), залишки слов’янського городища типу “притулку” (*oppidum*) та сліди давньоруського поселення (XII–XIII ст.)³³.

Інтерес до минувшини краю на межі Галичини та Волині підвищився зі створенням музею-заповідника “Олеський замок”, який урочисто було відкрито у 1975 р. У його фондах і в експозиції представлено також археологічний матеріал і твори народного мистецтва з околиць Олеська, Йосипівки й інших населених пунктів Західної України³⁴.

У 1970–1980-х роках особливо плідною була пошукова робота місцевих учителів історії Миколи Андрощука та Володимира Надорожняка. У результаті їхньої діяльності при Олеській середній школі було створено краєзнавчий музей. З цього приводу історик Ярослав Дашкевич писав: “Добре пам’ятаю народний музей в Олеську, де його організатор, вчитель М. Андрощук, зумів зібрати цінний етнографічний та археологічний матеріал, чимало унікальних документів не лише XIX–XX ст., але й XVIII ст.”³⁵

Значний інтерес до історії села викликав скарб арабських монет VIII–IX ст., випадково виявлений на околиці Йосипівки у 1986 р. Знахідка черговий раз переконливо засвідчила, що на кінець першого тисячоліття території в околицях села становили собою важливе перехрестя трансконтинентальних шляхів, якими велася торгівля. Це означає також, що в цьому регіоні тривалий час і регулярно відбувалися контакти між різними етнічними групами, обмін елементами культури не лише між сусідніми племенними формуваннями, але і з досить далекими народами Європи й Азії³⁶. Саме цей аспект етнічної історії досліджуваного

³² *Археологічні роботи Львівського історичного музею в 1952–1957 рр.* (Львів: Видавництво ЛІМ, 1959), 14.

³³ *Історія міст і сіл УРСР. Львівська область* (Київ: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1968), 193; Ігор Свешніков, *Довідник з археології України. Львівська область* (Київ: Наукова думка, 1976), 49.

³⁴ Борис Возницький, *Олеський замок* (Львів: Каменяр, 1977), 14–15, 131; *Олеський замок. Путівник* (Львів: Каменяр, 1981).

³⁵ Ярослав Дашкевич, “Музейництво та відновлення історичної пам’яті народу,” *Львівський історичний музей. Наукові записки* 4, ч. 1 (1995): 19.

³⁶ Бібліографія публікацій, у яких ішлося про Йосипівський скарб: Володимир Надорожняк, “Унікальна знахідка,” *Прапор жовтня* (Буськ), 4 листопада 1986; Микола Пелешин і Юрій Гудима, “Земля літописних бужан,” *Літопис Червоної калини* 10–12 (1992): 50–52; Юрій Гудима, “Чи існувала підкарпатська дорога транзитної торгівлі між Сходом та Заходом у IX–X ст.?,” *Брідщина. Літературно-краєзнавчий журнал* 2 (1993): 12–13; Роман Шуст, “Грошове господарство земель Галицько-Волинської держави,” *Міжнародна конференція “Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції”*. Галич, 19–21 серпня 1993 р. *Тези доповідей та повідомлення* (Львів, 1993), 120–123; Юрій Гудима, “З історії археологічних досліджень північних схилів Вороняків у районі Олеська,” *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету* 3 (2000): 278–282; Юрій Гудима, “Село Йосипівка: штрихи до

регіону привертає тепер увагу вчених. Так, професор Львівського національного університету імені Івана Франка Леонтій Войтович, внаслідок зробленого сучасними методами аналізу історичних писемних джерел підтверджує зафіксовану раніш археологом Ярославом Пастернаком присутність у сусідньому з Йосипівкою селі Підгірцях представників скандинавських і германських племен на початку X – у кінці XII ст.³⁷ Професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Костянтин Тищенко, аналізуючи місцеву топоніміку методами макролінгвістики, прийшов до висновку, що помітну роль у житті околиць села Йосипівки тисячу років тому відігравали араби, які, навіть, залишили після себе слід у вигляді назв низки сусідніх населених пунктів³⁸.

Упродовж літніх сезонів 2006 і 2007 рр. у Йосипівці було здобуто велику кількість археологічного матеріалу під час попередніх розвідок і розкопок, які провадилися перед будівництвом нового відрізка шосе Київ–Чоп. Роботи виконував Науково-дослідний центр “Рятівна археологічна служба” Інституту археології Національної академії наук України³⁹. Завдяки знахідкам наші знання суттєво поповнились інформацією не тільки про минуле окремо взятого села, але й про етнічну історію цілого краю⁴⁰. Унікальними слід уважати також отримані відомості про рівень розвитку господарства та агрокультури населення регіону на початку I тис. н. е.⁴¹

Чекають опрацювання ті документи з історії Йосипівки, які зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у Львові⁴², Державному архіві Львівської області⁴³, Королівському замку на Вавелі в Кракові (“Теки Шнайдера”), в інших вітчизняних і закордонних інституціях.

історії,” *Історичні пам’ятки Галичини. Матеріали другої наукової краєзнавчої конференції 21 листопада 2002 р.* (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2003), 183–192. Юрій Гудима, “Географія карбування арабських дирхемів VIII–IX ст. з Йосипівського скарбу,” *Матеріали міжнародної наукової конференції “Грошовий обіг і банківська справа в Україні: минуле та сучасність”* (Львів, 14–15 травня 2004 р.) (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005), 22–31.

³⁷ Леонтій Войтович, “Вікінги в Центрально-Східній Європі: проблеми Ладоги і Пліснеська,” *Археологічні дослідження Львівського університету* 12 (2009): 79–101.

³⁸ “Бербери в Наддніпрянщині: професор Тищенко відкриває нові сторінки історії України,” доступ отримано 13 листопада 2018, <https://www.unian.ua/society/343292-berberi-v-naddnipyran-schyni-profesor-tischenko-vidkrivae-novi-storinki-istoriji-ukrajini.html>.

³⁹ Тарас Милан, Павло Шидловський, Звіт про підсумки рятівних археологічних робіт (розкопок) на пам’ятці Йосипівка-II у зоні будівництва об’їзної дороги навколо смт. Олесько на території Буського району Львівської області у 2007 р., Архів наукової і науково-технічної документації Науково-дослідного центру “Рятівна археологічна служба” Інституту археології НАН України, НД 2008: АР-1, Науковий архів Інституту археології НАН України, 2007/219.

⁴⁰ Мирослава Іваник, “І готи, і Трипілля,” *Львівська Газета*, 24 травня 2007.

⁴¹ Галина Пашкевич і Тарас Милан, *Палеоботанічні знахідки з поселення вельбарської культури Йосипівка-III у Побужжжі* (Львів: Ліга-Прес, 2010).

⁴² Центральный державный исторический архив Украины, м. Львів (далі – ЦДА України у Львові), ф. 201 (Греко-католицька митрополіча консисторія. Метричні книги (одруження за 1866–1936 рр, смерті за 1937–1938 рр.) сс. Олесько, Хватів, Юськовичі, повіт Золочів), оп. 4а, спр. 8467–8469.

⁴³ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 221 (Виконком львівської обласної ради депутатів трудящих. Канцелярія), оп. 2, спр. 01-13.

Важливим історичним джерелом для вивчення минувшини галицько-волинського пограниччя є місцева топоніміка. Відантропонімне походження мають назви хуторів Скриги, Павлики, Диванчині, Сидорі; сільських “кутів” Греки, Максимки, Мартинюки, Леськи, Ляди, Мостовики, Тимкевичі, Яновичі, та ін.⁴⁴ Заслужують на увагу такі назви урочищ як Тарабан, Їски, Кринки, Кормань, Завкіп, Парашів, Перекаль, Покрова. Нема однозначного пояснення назви хутора Заставні з урочищем Козацькі тоні. Більш зрозумілими і, мабуть, не такими давніми, видаються назви Звіринець, Лан, Корчики, Замалинник, Долинки, Річки, Церковне, Піддовге, Березина. Окремі частини Йосипівки мають оригінальні назви. Деякі з них, у світлі теперішніх досліджень, досить давні. Наприклад, із княжих часів, очевидно, походить назва дороги “Попідгридень”, в основі якої – слово “гридень”, що означає категорію молодшого дружинника при князеві⁴⁵. До речі, цей аспект із локальної історії села становить тепер неабиякий інтерес для реалізації міжнародного проекту “Via Peria” (“Via Regia”), який у 2006 р. був проголошений “Великим культурним шляхом Ради Європи”⁴⁶.

У радянському двадцятишеститомному виданні “Історія міст і сіл Української РСР. Львівська область” Йосипівка згадується лише як складова частина колгоспних земель зі сільською Радою у сусідньому Ожидові. Правда, при цьому зазначено, що поблизу Йосипівки виявлено два поселення епохи міді й одне (?) давньоруське⁴⁷.

Значно більше інформації про минуле Йосипівки є в діаспорному виданні “Золочівщина”. Проте автори, будучи позбавленими доступу до історичних джерел, обмежились усними спогадами, прсвяченими подіям першої половини ХХ століття. Зокрема, періоди світових війн, 1920–1930-х років і радянські часи в Йосипівці описав Адам Гнідь⁴⁸.

Тепер інформація про різноманітні аспекти історії Йосипівки з’являється у низці публікацій історико-краєзнавчого характеру й у пресі. Останнім (2004 р.) окремих виданням, повністю присвяченим історії села є книжка аматорів-пенсіонерів Бориса Дупеліча, меліоратора за освітою, та Мартина Заставного “Йосипівка у ХХ столітті”⁴⁹.

Багато цінного матеріалу в Йосипівці було зібрано у 2016 р. експедицією кафедри етнології історичного факультету Львівського національного універ-

⁴⁴ Див: Михайло Худаш і Марія Демчук, *Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімні утворення)* (Київ: Наукова думка, 1991).

⁴⁵ Юрій Гудима, “Стародавня дорога Попідгридень,” *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету* 2 (1999): 35–39.

⁴⁶ “Via Regia,” *Вікіпедія*, доступ отримано 13 листопада 2018, https://uk.wikipedia.org/wiki/Via_Regia.

⁴⁷ *История городов и сел Украинской ССР. Львовская обл.* (Киев: Гл. ред. Укр. сов. энцикл. АН УССР, 1978), 219.

⁴⁸ Адам Гнідь, “Село Юськовичі у боротьбі за краще завтра,” *Золочівщина. Її минуле і сучасне*, упорядкував Володимир Боллобаш (Нью-Йорк, Торонто, Канбера: Канадське НТШ, 1982), 397–406, 472.

⁴⁹ Борис Дупеліч і Мартин. Заставний, *Йосипівка у ХХ столітті* (Львів: Б.в., 2004).

ситету імені Івана Франка. Групу студентів-практикантів і аспірантів очолювали доценти Григорій Рачковський і Роман Тарнавський.

Спеціальне дослідження про село готує до друку науковець Оксана Стецюк, яка є спеціалістом із географії туризму⁵⁰, а також співавтором книги про знаних людей Олеська і його околиць, куди належить і село Йосипівка⁵¹. Монографію про Йосипівський скарб арабських дирхемів VIII–IX ст планує видати кустош Нумізматичного кабінету Національного музею в Кракові Дорота Мальярчик, яка була куратором виставки “Між Сходом і Заходом. Від Дамаску до Андалузії. Монета ісламська у середні віки” (24.04.2015–22.03.2016)⁵².

Отже, бачимо, що галицько-волинське пограниччя на ділянці, умовним центром якої нами вибрано село Йосипівку Буського району Львівської області, упродовж, принаймні, останніх двох століть періодично потрапляло у поле зору вчених етнографів, археологів, географів і політиків. Серед них – Северин Гощинський, Вацлав Залеський, Маркіян Шашкевич, Яків Головацький, Оскар Кольберг, Ізидор Шараневич, Михайло Грушевський, Іван Франко, Ярослав Пастернак, Тадеуш Сулімірський та ціле гроно сучасних дослідників. Навіть короткий огляд історичних джерел, наукового та іншого жанрового характеру публікацій про село Йосипівку свідчить, що межа Галичини та Волині – це край з багатою культурною спадщиною, який мав і має велике значення для вивчення розвитку малих локальних спільнот, для дослідження минулих і сучасних історико-культурних процесів у Східній Європі.

GALICIAN-VOLYNIAN BORDERLAND IN MATERIALS AND PUBLICATIONS ABOUT VILLAGE YOSYPIVKA BUSK REGION OF LVIV OBLAST

Yurij HUDYMA

Ivan Franko National University of Lviv,
National Museum of the University History,
1 University str., 79000, Lviv Ukraine

There is a characteristic difference between Volhynia and Galicia as a two historic and ethnic regions of Ukraine. Ethnographers, historians and archaeologists stand out Galician-Volynian borderland as separate contact area. The article covers a number of publications

⁵⁰ Оксана Стецюк, “Туристичний комплекс Карпатського регіону України: структура та територіальна організація” (Автореф. дис. канд. геогр. наук, ЛНУ імені Івана Франка, 2006); Оксана Стецюк, *Навчально-методичні матеріали з курсу “Географія туризму крайн Європи”* (Львів: Фенікс, 2008).

⁵¹ *Сторінки життя і діяльності знаних людей Олеського краю: Науково-історично-краєзнавче видання*, укладачі Степан Позняк і Оксана Стецюк (Львів: Простір-М, 2016).

⁵² “Oprówadzanie kuratorskie po wystawie numizmatycznej,” *Muzeum Naeodowe w Krakowie*, доступ отримано 13 листопада 2018, <http://mnk.pl/aktualnosci/oprowadzenie-kuratorskie-po-wystawie-numizmatycznej>.

and materials related to the history of the village of Yosypivka, Busk region, Lviv oblast. The main thesis of the article is to find out value of cultural heritage on the historical Galician-Volynian borderland where Yosypivka village is located.

It was discovered that Yosypivka, due to its geographical location in the contact area of the historical lands of Galicia and Volyn, from the end of the 18th century has been constantly in the works of poets, writers and scientists – ethnographers, historians, archaeologists. Among them there are: Seweryn Goszczynski (Polish Romantic prose writer and poet, who used Ukrainian folklore in a very innovative way in order to create a poetic world), Waclaw Zaleski (Polish nobleman, poet, writer, researcher of folklore, theatre critic, political activist, and governor of Galicia, an author of patriotic songs, paraphrases, translations of Ukrainian dumas and never-published stage works), Markian Szaszkewych (a priest of the Ukrainian Greek-Catholic Church, a poet, a translator, and the leader of the literary revival in Western Ukraine), Yakiv Holovatskyi (Ukrainian historian, literary scholar, ethnographer, linguist, bibliographer, lexicographer, and poet, the first professor of Ukrainian philology at Lviv University, the rector of the university), Oskar Kolberg (Polish ethnographer, folklorist and composer), Isydor Sharanevych (Ukrainian historian, an archaeologist, professor at Lviv University), Mykhaylo Hruszevskyi (Ukrainian historian, professor at Lviv University, politician and statesman, one of the most important figures of the Ukrainian national revival of the early 20th century, organizer of scholarship, leader of the pre-revolution Ukrainian national movement), Ivan Franko (Ukrainian poet, writer, social and literary critic, journalist, interpreter, economist, political activist, doctor of philosophy, the author of the popular novels and modern poetry in the Ukraine), Yaroslav Pasternak (Ukrainian archaeologist, professor at Lviv University), Tadeusz Sulimirski (Polish historian and archaeologist professor of prehistoric archaeology at the Jagiellonian University in Kraków, professor of Central and Eastern European archaeology in the Institute of Archaeology of the University of London) and others modern researchers.

It was established that materials (folklor, local geographic names, art collections, private archives and libraries in Olesko and Pidhirtsi medieval castles, in Yosypivka nobility estate, archaeological finds of last few decades around Yosypivka village, articles about that in press and so on) collected on the Galician-Volyn borderland in the vicinity of Yosypivka contributed to emergence of new cultural trends, the formation of scientific concepts and political ideas 19th – 20th centuries (Ukrainian and Polish Romanticism, the origin of the Slavs, formation of the states etc.)

Complex multidisciplinary studies of settlements of the Galician-Volyn frontier are actual and promising. They have practical implications for the life of not only the local population, but also for the whole of Eastern Europe and society as a whole. It was found that the history of the village of Yosypivka is a vivid confirmation of this. The results of this study are important for the further development of local history and historical regionalism.

Key words: historical Regional Studies, local history, ethnography, Galicia, Volyn, Galician-Volynian borderland, Yosypivka, Olesko.

Стаття надійшла до редколегії 09.10.2018

Прийнята до друку 27.10.2018